

Ко је спасао Савски мост октобра 1944. године?

Пише: Никола Милованчев
субота, 10 август 2013 12:22

У поводу иницијативе за именовање Савског моста нужно је упозорити на историјску истину: да је мост приликом повлачења немачке војске 1944. спасен захваљујући Земунцима Николи Баћи Милованчеву и Крсти Крстићу, а да је иницијатор акције спасавања моста био Никола Милованчев. Пуну истину о томе је својевремено написао публициста Милорад Гончин и објавио ју у свом фељтону „На Сремском фронту“ у „Експрес политици“ 1972. године.

М. Гончин је написао у том догађају: „Генерали Стефан Милбер нису знали да су патриоти и илегалци, независно једни од других, предузели мере да оспрете минирање моста. На земунској страни то је учињено месец и више дана пре ослобођења Београда, када су илегалци Крста Крстић и Баћа Милованчев придобили једног непријатељског граничара да помаже народноослободилачки покрет и учини више него што је веровао да може учинити.

Они су, наиме, тако зналачки пресекли електрични кабл плитко положен у песак, пажљиво га изоловали да се ништа не примети, поново затрпали, поравнали земљу и тиме трајно прекинули довод струје до упаљача мина. Немци нису били у могућности да испробају постављени механизам и открију прекид довода струје. То је било пресудно да немачки минери у критичном моменту не постигну успех и сруше мост. Мосту је, такође, дотрчао, у јеку борбе, београдски учитељ Миладин Зарић, излажући се смртној опасности пресекао електричну жицу за активирање мина и остао неповређен“.

Ко је спасао Савски мост октобра 1944. године?

Пише: Никола Милованчев
субота, 10 август 2013 12:22

Истина о спасавању Савског моста описана је и у књизи „У рововима Срема“ аутора Милорада Гончина (Београд 1981, са предговором генерала армије Косте Нађа!), на странама 10 и 11, у поглављу „Зашто мост није срушен“ ! Та истина је поновљена и 1997. у издању Института за савремену историју, у књизи истог аутора „22. српска Космајска бригада“. У фусноти бр. 93 спомиње се и сведочанство – изјава Крсте Крстића о том догађају, која се чува у Завичајном музеју Земунa.

О спасавању моста причао ми је уочи своје смрти мој отац Ђорђе Милованчев (1927 – 2003), познати земунски спортиста, вишеструки првак Југославије у мотоциклизму (незадовољан стањем у земљи, отишао је 1962., најпре у Аустрију, а затим у Швајцарску, где је живео од 1963. до 2002). Овде износим очево казивање, које се поклапа са историјским подацима Милорада Гончина, али је још мало детаљније: Немачка војска је из предострожности мост минирала са обе стране, мада је било јасно да ће повлачење сигурно бити са београдске стране на земунску. С обзиром на ту чињеницу, очекивало се да је минирање на београдској страни мање важно јер ће активирање мина бити са земунске стране, тек када се немачка војска повуче из Београда. Логично је било да Немци неће минирати мост са београдске стране, док њихова војска још буде на тој страни. Опасност је правовремено увидео мој деда Никола Баћа Милованчев (1903 – 1955) и отприлике месец дана пре судбоносних октобарских дана 1944. направио план како спасити мост. Он је врбовао једног Аустријанца, подофицира Вермахта, којег је познавао, да омогући деминирање моста, гарантујући му живот. Реч је одржана, овом човеку дато је цивилно одело 22. октобра и он се иза рата вратио у Аустрију и тамо живео (отац се 2002. године више није сећао његовог имена). Када се немачка војска повукла у Земун, наређено је рушење моста, али је оно изостало јер је жица била

Ко је спасао Савски мост октобра 1944. године?

Пише: Никола Милованчев
субота, 10 август 2013 12:22

пресечена са земунске стране, делатношћу Крсте Крстића и Николе Милованчева и уз садејство немачког подофицира.

Јуначки потез Миладина Зарића није био судбоносан јер активирање са београдске стране није било покушано. Осим овог акта, Никола Милованчев је врбовао и једног домобранског официра, команданта домобранске коморе у Земуну, која је захваљујући њиховом договору, потпуно сачувана и неоштећена предата партизанима приликом уласка у Земун (о судбини овог официра ћу рећи само то да у његовом случају реч није испоштована: једном је ухапшен, али је мој деда одмах то сазнао и успео да га ослободи – када је други пут ухапшен, деда је сазнао прекасно... с обзиром на то да се радило о присвајању куће овог официра у Земуну и јединој мрљи у биографији једног истакнутог послератног политичара, иначе часног човека, детаље нећу износити).

Биографија Крсте Крстића, сарадника мог деде Николе, није ми позната. О мом деди Николи Милованчеву, навешћу неколико најважнијих биографских података. Рођен је 1903. у Старом Врбасу, у мешовитој српско-немачкој породици, од оца Георгија и мајке Марије рођ. Фрик. Године 1929. започео је успешан привредни рад отворивши на месту данашње Робне куће у Земуну аутомеханичарску радионицу (Клајн и Милованчев, затим Милованчев). Двадесетих година био је члан ОРЈУНЕ и близак Светозару Прибићевићу (Самостална демократска странка). Био је српски и југословенски родољуб и као такав пристао да на свом камиону превезе групу англофила и комуниста (ту је био и Мирко Тепавац и многи други) у акцији демолирања седишта пронацистичког земунског Културбунда у Франсталу, у касну јесен 1940. Био је резервни капетан војске Краљевине Југославије. У априлском рату 1941. се у ауто-пуку у Петроварадинској тврђави разбежао сав професионални официрски кадар. У том расулу, Никола Милованчев је преузео командовање и организовао повлачење ауто-пука до Руме, где их је затекла капитулација. У илегални покрет се укључио већ 1941, као логична последица усташког терора у Земуну.

Ко је спасао Савски мост октобра 1944. године?

Пише: Никола Милованчев
субота, 10 август 2013 12:22

По казивању мог оца Ђорђа 2002. године (дотад се у породици о томе није говорило), деда је 1943, када се сазнало да илегални покрет воде комунисти, одлучио да изађе, рекавши: „Нећу да ме воде комунисти“. Међутим, чланове партизанског покрета у Земуну који су напустили покрет због незадовољства са комунистичком надвладом, комунисти су почели да убијају. Навече је ликвидатор позвонио на врата и ненаоружану жртву убио на вратима његове куће. После неколико таквих случајева, деда се предомислио, одлучивши да у покрету остане али никако не приђе комунистима. У чланство КП никада није ушао а Партизанску споменицу 1941. је одбио рекавши: „Не. Борио сам се јер је то била моја грађанска дужност, а нисам се борио за привилегије!“ Године 1945. је у Народном фронту био представник земунских занатлија; новембра те године на референдуму (република – монархија) је као председник комисије на једном бирачком месту храбро на крају гласања пришао кутијама и убацио у „ћораву“ кутију, за краља (гласање је практички било јавно, јер кутије за монархију нису биле подложене и убачене куглице су одјекивале). Његова етика му није дозволила да гласа за Тита и републику; на сву срећу њега, омиљеног међу грађанима Земуна, нико од чланова изборне комисије није потказао УДБ-и. Због угледа Николе Милованчева у Земуну, комунисти су почетком 50-их година морали да отрпе чињеницу, да је као некомуниста постао председник фудбалског клуба „Јединство“ (сада „Земун“), што је у то време било незамисливо. Преминуо је марта 1955, у 52. години живота. На задњи пут испратиле су га хиљаде грађана Земуна, у поворци која је пролазила Главном улицом; била је то највећа сахрана после II св. рата у Земуну. На ужас УДБ-е, на челу оргомне погребне поворке ишла су три свештеника, што је такође у то време био редак случај, посебно у Београду.

И на крају, да закључим: због историјске истине, ако се мост назива по некоме, треба га назвати по свој тројци - и по храбром Миладину Зарићу и по двојци која су га стварно спасила – Крсти Крстићу и Николи Милованчеву.